

Kapelica Kristusa Kralja nad dolino Prednje Smoleve

Uvod

V letih 1938 in 1939 sta nacistična Nemčija in fašistična Italija stopnjevali svojo agresivno politiko. V Evropi so nastajale težke politične razmere, ki so grozile, da se sprevržejo v novo svetovno vojno.

Marca 1939 je Nemčija že razkosala miroljubno Češkoslovaško republiko, Italija je vdrla v Albanijo in se zapletla v vojno z Grčijo. 1. septembra 1939 je bila napadena Poljska in s tem se je začela druga svetovna vojna.

V tem času je bil v Ljubljani mednarodni kongres Kristusa Kralja, ki je v ljudeh zbujal upanje, da se morda le izognejo najhujšemu – vojni. V pripravah na ta kongres je župnik v Železnikih poskrbel za to, da so v njegovi fari zgradili kapelico Kristusa Kralja. Zanj je posrečeno izbral prostor ob cesti pod Ojstrim Vrhom. S tem je estetsko zapolnil nekakšno praznino v tej romantični dolinici.

Z razširitvijo in asfaltiranjem ceste se je ta predel primerno odprl sodobnemu prometu. Ob kapelici je postalo zbirališče otrok, ki se od tu odpeljejo v šolo in se po pouku tu sem ponovno vračajo. Bližnji sosedje so jaso pri kapelici začutili kot prijazen kraj, kjer se enkrat na leto srečajo v prijateljskem in veselem razpoloženju.

Kapelica pa je tudi prav lep spomin na župnika Valentina Bertoncija, ki je bil v Železnikih od leta 1929 do 1959.

Leto 1938

To leto se je med ljudmi začel širiti strah pred novo svetovno vojno. Vrstili so se dogodki, ki so ta strah le še povečevali.

20. marca 1938 si je Hitlerjeva Nemčija priključila miroljubno Avstrijo. Tako je Jugoslavija nenadoma dobila grozečega sosedo, nacistično Nemčijo. Še v istem letu je potem nastala zloglasna meddržavna os Rim–Berlin, ko sta se Hitlerjeva Nemčija in Mussolinijeva Italija z različnimi pogodbami povezali v novo politično in vojaško silo v Evropi. Čez dve leti se jima je pridružila še Japonska in tako se je ta os raztegnila v Azijo kot grozeč vojaški blok Berlin–Rim–Tokio.

Čeprav sta Jugoslavija in Italija spomladi 1937 podpisali pakt o prijateljstvu in sodelovanju, se je Italija leta 1938 že vidno začela pripravljati za napad na Jugoslavijo. Bogatin, Porezen, Javorniki in Snežnik so bili prepolni vojaštva in gradbenih enot.

Tako je bila v letih 1936–1940 na naši strani zgrajena Rupnikova obrambna linija, ki se je vila ob državni meji od Triglava do Sušaka. V okviru te obrambne linije je bil v Železnikih bataljon za utrjevanje meje, ki je ta dela opravljajal na odseku od Ratitovca do Blegoša, tj. v vaseh Sorica, Davča, Potok. Na njivah na Jesenovcu je nastal velik vojaški tabor, v bivši Levičnikovi hiši na Racovniku pa se je naselil štab bataljona, ki mu je poveljeval major Tomo Pajič. V teh letih so zgradili tudi novo vojaško, kakih 6 km dolgo cesto iz Češnjice, skozi Mlake, mimo Prtovča proti Ratitovcu. Istočasno so Italijani zgradili 4 km dolgo cesto od Podbrda do Petrovega Brda.

Od 26. do 29. junija 1938 je bil v Ljubljani velik mednarodni mladinski tabor. V sodelovanju z Zvezo dekliških krožkov ga je priredila Zveza fantovskih odsekov. To je bila velika domoljubna in športna prireditev. Bila je pod pokroviteljstvom prestolonaslednika Petra II. V imenu pokrovitelja se je prireditve udeležil kraljevi namestnik, knez Pavle z ženo Olgo in več ministri.

V četrtek popoldne, 19. junija 1938, je bila organizirana procesija, s katero so kip Kristusa Kralja prenesli 4 km daleč, od Antonove cerkve v Železnikih do nove kapelice v Grapi pod Ojstrim vrhom. Vidimo del procesije na klanecu od Kreka proti kapelici. Na levem robu slike, za drema ministrantoma, je župnik Bertoncej, ob njem verjetno župnik Matija Noč, ki je bil župnik v Železnikih pred letom 1929

1. december je bil tedaj državni praznik zedinjenja. To je bilo zedinjenje južnoslovanskih narodov leta 1918. Leta 1938 je bila torej 20-letnica kraljevine Jugoslavije. Ta jubilej je bil tedaj po vsej Jugoslaviji zelo slovesno praznovan in tako tudi v banovini Sloveniji. Še posebej slovesno je bilo v Mariboru in Celju, da so na ta način nekoliko utišali nemškutarje, ki so se začeli združevati v svojem Kulturbundu.

V teh razmerah je vodstvo ljubljanske škofije začelo s pripravami na VI. Mednarodni kongres Kristusa Kralja v Ljubljani. Po vatikanski zamisli so ti kongresi imeli namen katoličane vseh narodov združiti in jih mobilizirati za odpor proti brezboštvu ter delati za razširjanje in utrjevanje kraljestva božjega na Zemlji. Ta kongres je torej bil od 25. do 30. julija 1939 v Ljubljani. Vsestransko je lepo uspel in na koncu sklenil, da bo VII. kongres septembra 1941 v Saragosi v Španiji. 1. septembra 1939 se je začela druga svetovna vojna, ki je trajala šest let. Kongres v Španiji je seveda odpadel. Pa tudi drugje ali kasneje takega kongresa ni več bilo.

Kapelica v Grapi

V Železnikih je bil tedaj župnik Valentin Bertoncelj (1895–1981). Razmišljal je, kako bi agitacijo za najavljeni kongres naredil kar najbolj uspešno. Po opravih v Ljubljani v začetku 1938 je v neki izložbi zapazil lep nov kip Kristusa Kralja. To je bilo v Kopitarjevi ulici, med Zmajskim mostom in Krekovim trgom. Kot naročeno. Kupil bo ta kip, nekje v Železnikih dal zgraditi primerno kapelico, organiziral slovesno odkritje, in to bodo lepe priprave na kongres. Tako se je potem tudi zgodilo. Spomladi 1938 je bil ta kip že v Antonovi cerkvi v Železnikih. Zidar in soboslikar Jože

V nedeljo 29. junija 1938 popoldne, je bila kapelica Kristusa Kralja v Grapi slovesno blagoslovljena. Okrašena je bila z venci in mlaji. Na sliki so člani pibalne godbe iz Selc, med njimi domača dekleta v narodnih nošah in fantje, ki so nosili kip. Skrajno desno stoji Jernej Kežžar, ki se je leta 1940 z družino preselil z Ojstrega Vrha v Šenčur pri Kranju. Oh njem je Janko Čemažar, illetov z Ojstrega Vrha (1905–1942).

Šest deklet z Ojstrega Vrba v narodnih nošah ob blagoslovitvi nove kapelice. Stojijo z leve: Marica Kežžar, Koblar (r. 1922), Franca Trojar, Mibova (r. 1907), Johana Fajfar, Severjeva (r. 1918), Metka Čemažar, Iletova (r. 1915), Johana Tipin, Trojarjeva (r. 1918), Frančiška Koblar, Kežžarjeva (r. 1922). Pred njimi sedijo fantje, ki so nosili kip in so bili takrat stari med 17 in 20 leti: Lojze Tipin, Pstotarjev iz Smoleve, Franc Jelenc, Francetov iz Smoleve, Franc Kežžar z Ojstrega Vrba, Janko Štalc, Mšičev z Martinj Vrba (padel v partizanih)

Kalan (1903–1944), Gregorjevce iz Dolenje vasi, je sprejel naročilo in v maju zgradil lepo kapelico v Grapi, ob cesti pod Sivarjem, kjer se pot razcepi proti Martinj Vrhu in Ojstremu Vrhu.

Za otvoritev kapelice je župnik Bertoncelj pripravil dve slovesnosti. Na telovo, v četrtek, 19. junija 1938, je bila procesija, ko so kip Kristusa Kralja slovesno prenesli iz Antonove cerkve v Grapo in ga namestili v kapelico. V nedeljo popoldne, 29. junija, pa je bil slovesen obred blagoslovitve kapelice in govor o pomenu tega dogodka. Tedaj sem bil star 13 let in za menoj je bil 1. razred klasične gimnazije v Ljubljani. Spominjam se, da je župnik v svojem govoru o Kristusu Kralju povedal nekaj o tedanjih grozečih razmerah, o bojazni pred novo svetovno vojno, z željo, da bi nas Kristus Kralj obvaroval vseh nevarnosti, ki jih prinaša čas. Danes vemo, kako je bilo potem.

6. aprila 1941 so Nemčija, Italija in Bolgarija napadle Jugoslavijo. Že 17. aprila 1941 je bila podpisana kapitulacija in država je razpadla. Doživeli smo kruto okupacijo, pa tudi zmagoviti narodnoosvobodilni boj. Po njem sedaj šele znamo prav ceniti svobodo.

Že maja 1941 je okupator začel aretirati in izganjati naše župnike, profesorje in učitelje, potem pa še številne druge. Župnika Bertoncija so odgnali 9. maja in ga z mnogimi zaprli v Škofovih zavodih v Šentvidu pri Ljubljani. Po nekaj tednih bivanja v tem zaporu so aretirance izgnali v Srbijo. Takoj ob osvoboditvi se je župnik Bertoncelj vrnil v Železnike. Od tu je bil leta 1959 premeščen v Cerklje na Dolenjskem, kjer je postal dekan in je bil leta 1972 upokojen.

Vzdrževanje

Leta 1976 sta bila kip in kapelica že kar zelo potrebna obnove. Pleskarska dela je tedaj kar dobro opravil soboslikar iz Železnikov Jože Zrimšek (1916–1981).

Kip je za dva tedna vzel domov v Martinj Vrh, domači malar Lojze Trdina Mohoričev (1912–1999).

Leta 1998 je kapelico prav lično prebarval soboslikar Marko Štalc-Sivarjev iz Ojstrega Vrha. Star je okrog 40 let.

Leta 1999 sta kip impregnirala in umetniško pobarvala oče in sin, Tone Kalan (r. 1930) in akademski slikar Jurij (r. 1961), Fajfarjeva izpod Škovin v Železnikih.

Ojstrovrharji kar lepo skrbijo za kapelico, da ni zapuščena in da se popravi, če je kdaj kaj treba. Ob raznih osebnih in skupnih prazničnih dneh so tu vedno rože in lučke. Tako tudi na predzadnjo nedeljo v novembru, ko je praznik Kristusa Kralja. Najbližja sosedka kapelice sta Krekova in Sivarjeva domačija. Ti ljudje kar dobro skrbijo za kapelico. Tako tudi Iletovi, ki so malo bolj oddaljeni.

Da bi kip tudi na spodnji strani impregnirala, sta mu Kalanova odstranila leseni podložek. Tam sta odkrila osnovne podatke o avtorju kipa. Zapisano je: »Podobar Josip Jarm – Osilnica ob Kolpi, kip izdelan 1937. leta.»

Da bi o tem podobarju zvedeli še kaj več, se je pozanimal Anton Sedej (r. 1940) iz Železnikov. Dobil je naslov podobarjevega sina, ki živi v Kočevju. To je akademski kipar Stane Jarm. Tonetu je povedal, da je njegov oče živel od 1888 do 1969. Za rezbarja se je učil pri mojstru Petru Rutarju v Osilnici ob Kolpi. Oženil se je z Rutarjevo hčerko Matildo. Rezbaril je največ po Sloveniji, precej pa tudi v Dalmaciji. Tedaj je naredil še en kip Kristusa Kralja, ki pa je nekoliko večji. Ta je sedaj v Sorì pri Medvodah.

Nekaj o dolini Prednje Smoleve

Po cesti od Dermotovega mostu do kapelice Kristusa Kralja je 3 km, naprej mimo Megušarja do Miznikarja v Martinj Vrh pa je tudi še 3 km. Cesta je asfaltirana, le od Megušarja do Miznikarja je 1,3 km makadamske ceste. Od kapelice v Ojstri Vrh je tudi kake 3 km asfaltirane ceste.

Cesta po dolini Prednje Smoleve se od Ovčje vasi do kapelice rahlo dviga, nadaljevanje pa je precej strmo. Nadmorska višina v Železnikih je 455 m, pri kapelici je okrog 550 m, v Smolevi od 620 do 700 m, v Ojstrem Vrh pa okrog 875 m. Miznikarjeva domačija je okrog 900 m visoko, Megušnica pa okrog 850 m nad morjem.

Dolina Prednje Smoleve je od Dermotovega mostu dolga le nekaj manj kot 2 km, do tja, kjer izpod vasi Smoleva z desne strani priteče v dolino potok Smoleva. Studenci in potočki izpod Špika, Bele njive in Seča sestavljajo potok Smolevo. Naprej proti kapelici, ko se cesta rahlo dviga, je Grapa. Pri kapelici je večji plato, nekakšna gozdna jasa, ki se v vzhodni in južni smeri nadaljuje v tri manjše grape: Ojstrška grapa, Megušarska grapa in Martinjvrška grapa.

Na platoju pri kapelici je postajališče šolskega kombija. Od tod šolarje odpelje do sole, 5 km daleč, in tu jih odloži, ko se vračajo od šolskega pouka.

Je pa že nekaj let, ko se je uveljavil običaj, da se na jasi ob kapelici zberejo bližnji vaščani na družabni zabavi. Vaščani iz Smoleve, Ojstrega Vrha in Martinjvrharji iz domačij Logar, Miznikar, Smrekar in Megušar se tu poveselijo vsako drugo nedeljo v avgustu.

Na zahodni strani Vancovca pa leži dolina Zadnje Smoleve. Studenci in potočki s severnih pobočij Koprivnika se stekajo v Mšičevo in Bohinjčevo grapo, kjer nastane potok Zadnja Smoleva. Nekaj vode dobi tudi z desne strani, tj. s pobočij Vancovca. Po kakemga 2 km dolgem toku se nad Jesenovcem izliva v Soro. Razvodnica teh dveh Smolev je na Volčji jami (890 m nad morjem) pod Miznikarjevo domačijo. Tu stoji domače leseno znamenje, ki prča o povodnji 6. oktobra 1922, ki je bila največja v tem stoletju. To znamenje je naredil Miznikar, mizar Jože Zupanc (1886–1974).

Kapelica Kristusa Kralja v Grapi (Foto Anton Sedej, 15. septembra 1998)

ZUSAMMENFASSUNG

Die Kapelle Christi, des Königs im Tobeltal Smolevska grapa in der Nähe von Železniki

Im Juni 1938 wurde in Smolevska grapa, etwa 3 km südlich von Železniki, an der Straße in einer Waldlichtung unter den Bergen Ojstri Vrh und Martinj Vrh, eine kleine Kapelle gebaut. Es war knapp vor dem Beginn des Krieges. Man errichtete sie im Wunsch, damit der drohende Krieg das Land nicht betreffen würde.

Der Pfarrer Valentin Bertoncej sah im Frühling 1938 in einem Schaufenster in

Ljubljana eine Statue. Bald legte er in seiner Pfarrgemeinde das notwendige Geld zusammen und kaufte sie für die neue Kapelle. Die Kapelle erbaute und bemalte der Maurer Jože Kalan aus Dolenja vas.

Die Wahl des Standortes für die Kapelle war gelungen. Vor der Kapelle ist die Haltestelle eines Kleinbusses, der jeden Tag Schüler zur Grundschule und zurück bringt. Die romantische Waldlichtung haben die Bewohner der Dörfer Smoleva, Ojstri Vrh und eines Teils von Martinj Vrh für ihren Treffpunkt ausgewählt. Das Zusammentreffen findet jedes Jahr am zweiten Sonntag im August statt. Die kleine Kapelle ist bei den Leuten sehr beliebt, darin gibt es immer frische Blumen und sie ist auch immer gut instandgehalten.